

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Hrvatski redatelji u Poljskoj u razdoblju od 1944. do 1989.

Author: Leszek Małczak

Citation style: Małczak Leszek. (2019). Hrvatski redatelji u Poljskoj u razdoblju od 1944. do 1989. W: B. Hećimović (red.), "Krlježini dani u Osijeku 2018: redatelji glumci hrvatskoga kazališta. Drugi dio" (S. 256-263). Zagreb : Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Leszek Małczak

Šlesko sveučilište u Katowicama

Hrvatski redatelji u Poljskoj u razdoblju od 1944. do 1989.

Od svih oblika hrvatsko-poljskih i poljsko-hrvatskih kulturnih veza kazališne su veze jedne od najvažnijih. U svakom razdoblju na tome području bilježimo ostvarenja bitna za recepciju hrvatske kulture u Poljskoj. S vremenske se distance pokazuju zapravo najvažnijima u smislu recepcije i traga koji ostavljaju u poljskoj kulturi, što s obzirom na vremensku (pitanje kazališnih repertoara) i prostornu (kazališta igraju hrvatske drame za određen broj publike) ograničenost prisutnosti takve vrste recepcije strane kulture čini taj fenomen još značajnijim. U odnosu na prijevode književnosti, kazalište se objektivno nalazi u slabijoj poziciji, dopire do manjeg broja publike i njegovo je djelovanje na recipijenta kraće. U kontekstu poljske recepcije hrvatske kazališne kulture možemo govoriti o nekoj vrsti sinkronijske, momentalne nazočnosti, u točno definiranom mjestu i vremenu.

Cijelu povijest hrvatsko-poljskih kulturnih veza možemo podijeliti na pet razdoblja, s tim što prvo razdoblje nema karakter hrvatsko-poljskih kulturnih veza u kojima bi oba člana igrala ulogu subjekta. To su više veze pojedinaca koji, bez obzira na etničku pripadnost, djeluju u širem izvannacionalnom, europskom kulturnom, društvenom i političkom kontekstu. To je razdoblje u kojem nema prijevoda, nema nacionalnih kultura u smislu u kojem ih se definira od 19. stoljeća, danas bi se reklo – konstruirati i stvarati. Drugo razdoblje počinje u romantizmu i traje do kraja Prvog svjetskog rata, treće je međuratno razdoblje, a četvrto doba komunizma. Trenutkom osamostaljenja Hrvatske počinje peto razdoblje.

U prvom razdoblju nisu registrirane pojave koje bi se moglo svrstati među kazališne veze¹. Drugo razdoblje, o kojem u punome smislu možemo govoriti kao o prvom u kontekstu hrvatsko-poljskih kulturnih veza, obilježava Ivo Vojnović čija je *Dubrovačka trilogija* objavljena 1910. u Krakovu i postavljena ondje na scenu Kazališta Słowackog. U trećem, međuratnom, benešićevskom razdoblju (zbog uloge Julije Benešića) najveći umjetnički uspjeh i odjek postigla je inscenacija Krležine drame *U agoniji* (igrana 1933. pod naslovom *Barunica Lenbach*) u varšavskome Poljskom kazalištu (Teatr Polski). S velikim brojem izvedaba (37) i recenzija (25) u danim političkim i ekonomskim prilikama, izvedba *U agoniji* postaje kulturni događaj, koji će se pokazati najvećim uspjehom Krleže kod poljske publike

---

¹ Nešto je drugo mogućnost komparatističkog istraživanja srednjovjekovnih drama, posebice srednjovjekovnih plačeva. Kako zapaža Joanna Rapacka, neposredna veza hrvatskih i poljskih tekstova te vrste čini se malo vjerojatna, no u njihovom kontekstu možemo govoriti o zajedničkim modelima, primjerice talijanskim. Usp. J. Rapacka, *Perspektywy polsko-chorwackich badań porównawczych*, u: *Prvi hrvatski slavistički kongres*, zbornik radova II., glavni i odgovorni urednik S. Damjanović, Zagreb, Hrvatsko filološko društvo, 1998, str. 685.

uopće². U razdoblju narodne Poljske i druge Jugoslavije najvažniji kulturni događaj, koji je obilježio cijelo desetljeće, jest lanac izvedaba Brešanove *Predstave Hamleta u selu Mrduša Donja* u poljskim kazalištima (započet 1975, s oko 230 tisuća gledatelja u kazalištima), okrunjen televizijskom verzijom u režiji kultne redateljice Olge Lipinske iz 1987. (s višemilijunskom publikom). Poslije pada komunizma u Poljskoj, pozornost poljske publike ponovno je privuklo kazalište, naime, velik uspjeh doživljava s jedne strane dramatizacija romana Vedrane Rudan *Uho, grlo nož* u privatnom kazalištu Teatr Polonia u Varšavi, koji je osnovala i koji vodi poznata poljska glumica Kristina Janda, a s druge strane dramski opus Mire Gavrana izvođen na sceni krakovskog Narodnog kazališta (Teatr Ludowy). Napokon, ne manje nego svojedobno Brešan, u posljednje je vrijeme javnost uzburkao Oliver Frljić svojim iznimno provokativnim predstavama, koji se mašio bolnih društvenih i političkih problema današnjice i tako upisao svoje ime u anale poljskog kazališta i kulture.

Jedan od oblika kazališne suradnje, koji dosada nije bio predmetom većeg interesa u znanstvenim ili popularnoznanstvenim, teatrološkim istraživanjima, razmjena je „kazališnih ljudi“, ponajprije redateljski rad hrvatskih kazalištaraca u poljskim kazalištima te gostovanja hrvatskih kazališta u Poljskoj, preko kojih dolazi do međukulturnog dijaloga, transfera kazališnog koda, kazališnih poetika. Nemoguće je govoriti o neposrednoj prisutnosti bilo kojeg pisca u poljskoj kulturi jer on u nju stiže preko prijevoda, dakle, autor originalnog djela ne obraća se recipijentu neposredno nego preko posrednika. Njega tumači prevoditelj, u traduktologiji katkad nazvan drugim autorom te drugi posrednici. Dolazak redatelja u stranu sredinu omogućuje mu, u većoj mjeri nego piscu, preko scenskog instrumentarija, neverbalnih kodova, neposrednu komunikaciju s publikom. Tu neposrednu komunikaciju opet treba uzeti u navodne znakove jer možemo imati nekoliko mogućnosti i diferenciran stupanj razumijevanja između redatelja i ostalog dijela stranog ansambla, dakle, uvjetno rečeno instrumenata, te tako stvorene cjeline i recipijenata.

U sklopu teme vrijedi razmotriti više oblika prisutnosti hrvatskih redatelja u Poljskoj. Dvije su osnovne forme – rad s poljskim kazalištem i, manje važan s obzirom na recepciju, gostovanje hrvatskog kazališta u Poljskoj (u pitanju je najviše nekoliko predstava). Razdoblje o kojem je riječ u ovome radu posve je drukčije od svih drugih razdoblja, jer se u to doba događa institucionalizacija kulturnih veza s inozemstvom, čiji su dio kazališne veze.

---

² Detaljno piše o tome Włodzimierz Kot u članku *Miroslav Krleža i poljsko kazalište*, u: *Dani Hvarskoga kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu*, svezak 8., br. 1, 1981, str. 376–390. Krakovski slavist razloge slabije recepcije Krležinog dramskog opusa poslije Drugog svjetskog rata u odnosu na međuratnu izvedbu *U agoniji* vidi prije svega u gubitku aktualnosti Krležinih drama te promjeni kazališne estetike. (387–388)

Institucionalizacija se sastoji u tome da se stvore određeni uvjeti za suradnju, da se ona odvija prema i u okviru zadanog modela. Narodna Jugoslavija i narodna Poljska imale su dobre kulturne odnose, no njihova je karakteristika u to doba, koja ih razlikuje od svih drugih razdoblja, neposredna ovisnost o unutrašnjoj i ponajprije o vanjskoj političkoj situaciji. Unatoč tomu što su kulturne veze s inozemstvom dio vanjske politike svake zemlje i što je ovo područje u geopolitičkoj situaciji nakon Drugog svjetskog rata do pada komunizma zapravo arena Hladnog rata i međublokovskog rivalstva, dokazivanja koje je političko uređenje bolje i preko kulture – jer dobro stanje u kulturi dokazuje ispravnost političkog uređenja zemlje. U Jugoslaviji polovinom 1960-ih nastupa decentralizacija te sfere koja postaje domena republičkog interesa i koja počinje s vremenom dobivati sve snažniju nacionalnu dimenziju, polako se izmičući kontroli saveznih organa. S obzirom na to, možemo govoriti o hrvatsko-poljskim kulturnim vezama, unatoč tomu što je Hrvatska u to vrijeme dio veće, državne cjeline – druge Jugoslavije (na kraju krajeva, i o međuratnom razdoblju, unatoč unitarističkoj politici prve Jugoslavije, to se također može ustvrditi, uglavnom zahvaljujući Benešiću). Treće je obilježje ovog razdoblja državna potpora – jedini je patron kulturne suradnje država koja je financira. Kazališne veze dio su kulturnih veza koje se razvijaju na temelju međudržavnog sporazuma o kulturnoj suradnji sklopljenog 1956. te ciklički potpisivanih programa realizacije tog ugovora. U tim programima zapisuje se i određuje koja će kazališta međusobno surađivati.

Kad je riječ o prisutnosti hrvatskih redatelja u Poljskoj u razdoblju druge Jugoslavije, inače najvažnijem i najplodnijem u kulturnoj razmjeni u cijeloj povijesti, govorimo o nekoliko vrsta redateljskog rada. Jedan je slučaj kad redatelj režira djelo hrvatskog autora, drugi je kad redatelj režira djelo autora druge književnosti naroda Jugoslavije, treći je kad režira djelo neke druge strane književnosti. Napomenuo bih također da ću uzeti u obzir redatelje koji po nacionalnosti nisu nužno bili hrvatski redatelji, već redatelji drugih nacionalnosti koji su bili povezani i radili u hrvatskim kazalištima u drugoj Jugoslaviji, kao i hrvatski redatelji koji su inscenirali djela drugih književnosti.

Prvi je, kronološki nakon Drugog svjetskog rata, hrvatski redatelj koji gostuje u Poljskoj, Marko Fotez – najznačajniji kazalištarac u ovome pregledu. Njegova suradnja s poljskim kazalištima počinje 1958., kad je postavljena prva hrvatska drama nakon Drugog svjetskog rata na scenama poljskih kazališta, Fotezov „specijalitet“, adaptacija Držićeve *Dunda Maroja* u Teatru Zagłębie u Sosnowiecu u Šleziji, koja otvara višegodišnju prisutnost tog djela na daskama kazališta diljem Poljske. Kao redatelj debitira 1959. u istom kazalištu koje je posjetio godinu dana ranije, 1958., kad je došao vidjeti poljskog *Dunda Maroja*. Taj se

njegov boravak pretvorio u dulju suradnju sa osnovijem kazalištom. Najprije režira dramu Đorđa Lebovića i Aleksandra Obrenovića *Nebeski odred. Himmelkomando*³. Godine 1963. režira dramu *Dugi život kralja Osvalda* Velimira Lukića. Posljednja je njegova drama *Vašar snova* Marijana Matkovića praižvedena 1965. u Kazalištu različitosti (Teatru Rozmaitości) u Vroclavu. Od svih tih predstava najveću je pozornost privukala predstava *Nebeski odred. Himmelkomando*, koja je poslije, 1961., igrana u Teatru televizije, u režiji poljskog redatelja Jerzyja Antczaka. Fotez u intervjuu koji je dao „Radničkoj tribini” prilikom praižvedbe Lukićevog *Dugog života kralja Osvalda*, govori o svojim čestim dolascima u Poljsku. Spominje o tome da je za scenu krakovskog Kazališta Słowackog (Teatr Słowackiego) obradio predstavu dubrovačkog autora iz 17. stoljeća – *Niewczesne amory*. Govori o planovima da u jednom od varšavskih kazališta režira predstavu prema romanu Ive Andrića *Gospođica* te o tome da je dobio poziv od vroclavskog Kazališta različitosti za redateljsku suradnju na Nušićevoj komediji *Mister Dolar*⁴.

Poslije u Poljsku u ulozi redatelja stiže Lojze Štandeker, slovenski umjetnik koji je dvadesetak godina radio u Istarskom narodnom kazalištu (od 1951., od 1963. do 1966. vršio dužnost ravnatelja kazališta). Martin Bizjak u knjizi *Orel, Štandeker i Rotar u Puli: moja tri izabranika u vremenu nakon Drugoga svjetskog rata* piše da je izvrsno govorio poljski⁵. Štandeker je u četiri godine izrežirao 3 predstave: *Andreu* Duška Roksandića, 1966. na sjeveru Poljske u Koszalinu i 1967. na jugu u Jelenoj Gori; ondje je u Donjošleskom kazalištu (Teatr Dolnośląski) režirao predstave: *Dunda Maroja* iz 1969.⁶, i Tita Strozziija *Igra i zbilja* iz 1970.⁷ Błażej Kuztelski u inače dosta kritičnoj recenziji *Andree* informira čitatelja da je u Koszalinu predstava igrana zahvaljujući suradnji koju je kozzalinsko kazalište uspostavilo s Narodnim kazalištom u Puli. Recenzent primjećuje da sredina u kojoj se odvija priča nije najsretnija. „Radnja teče usred tehničke inteligencije, premda bi bilo za predstavu korisnije da se odvija u sredini malih obrtnika. Ako čak slika sredine odgovara stvarnosti, mislim o Jugoslaviji, prenesena u naš kontekst postaje naivna, dolazi do nespretnog sociologiziranja,

---

³ Godine 1958. predstavu je izvodilo Srpsko narodno pozorište iz Novog Sada koje je gostovalo u Poljskoj (na repertoaru su bile tri predstave, uz *Himmelkomando*, Vojnovićeve *Maškerate ispod kuplja* i Popovićeva *Pokondirena tikva*).

⁴ *Prapremiera w Teatrze Zagłębia. Rozmowa z dr Marko Fotezem*, razgovarala Maria Podolska, „Trybuna Robotnicza” 1963, br. 301, str. 5.

⁵ Usp. <http://www.regionalexpress.hr/site/more/lojze-tandeker-1911.-1983>. Pristup: 7.7.2019.

⁶ Jedna od niza izvedaba. Usp. L. Małczak, *Marin Držić u Poljskoj*, u: *Komparativna povijest hrvatske književnosti*, zbornik radova XI. *Držić danas. Epoha i naslijeđe*, ur. C. Pavlović, V. Glunčić-Bužanić, Split-Zagreb, Književni krug, Odsjek za komparativnu književnost Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2009, str. 81–90.

⁷ Također jedna od više izvedaba. Bilo ih je svega 9 u periodu 1959–1995. Usp. Pristup: 7.7.2019.: <http://www.croatia.us.edu.pl/pl/t-e-a-t-r/autorzy/n-z/tito-strozzi-pl/304-2/>

postaje neistinita”⁸. Zapaža također da je predstava konstruirana na načelima tipičnima za televizijske izvedbe, što je nesnosno na kazališnoj sceni, a vicevi nisu baš na visokoj razini. Unatoč kritici, predstava je imala solidnu publiku, preko 20 000, no treba uzeti u obzir da je igrana u trima kazalištima u trima gradovima, u sjedištu i u terenu.

U drugoj polovici 1960. u Poljsku dolazi Bogdan Jerković, koji u ovome pregledu zauzima posebno mjesto jer je jedini hrvatski redatelj koji se okušao u režiji stranog djela. Prvi je put došao u Vroclav 1967. na I. međunarodni festival studentskih kazališta s predstavom *Gargantua i Pantagruel*, koju je izvodilo talijansko studentsko kazalište C.U.T. Centro Universitario Teatrale, iz Parme. Drugi je put na drugu ediciju istoga festivala stigao 1969., s predstavom Aleksandra Popovića *Druga vrata levo* (poljski prijevod *Drugie drzwi na lewo*) i sa studentskim eksperimentalnim kazalištom. Godine 1971. sudjeluje u trećoj ediciji festivala s predstavom Passolinija *Ptičurine i ptičice* (poljski prijevod *Ptaki i ptaszyska*). Prvo njegovo gostovanje pokazalo se najvažnijim. Jerković je, naime, 1975. dobio od Poljskog kazališta u Vroclavu ponudu da režira predstavu francuskog autora Jeana Louisa Barraulta *Gargantua i Pantagruel* (u projektu su također sudjelovali Drago Turina⁹, kao scenograf i Srećko Capar, kao asistent redatelja). Predstava je dobila pozitivne kritike. Tadeusz Buski u svojoj recenziji primjećuje sličnost između izvedbe iz 1967. talijanskog kazališta, koju je režirao također Jerković, i nove realizacije. Piše da je u njoj: „puno iz duha tadašnje prezentacije, ali nema ponavljanja, identičnih rješenja, istih ideja”. Recenzent konstatira da je redatelj pokušavao, uspješno, spojiti dva elementa: „razuzdano, ali ne kršeći svoja načela, glumačko kazalište s mladenačkom stihijnošću amatera koji su neposredno na scenu došli iz studentskih sportskih klubova, diskoteka i malih kazališta”¹⁰. Pozitivnu recenziju napisao je također Bogdan Bąk, naglašavajući da je predstava nesumnjivo redateljski uspjeh. Oba su recenzenata predbacivala da je predstava preduga. Vjerojatno pod utjecajem tih glasova, nakon premijere, predstava je skraćena, o čemu piše Buski. Obje recenzije naglašavaju u izvedbi dimenziju osuvremenjivanja klasičnog djela već u samim naslovima – *Reblais – naš suvremenik, Reblais, kralj "beatniká"*¹¹.

Jerković gostuje u Poljskoj još jedanput, 1986. godine u Poznanju, gdje režira *Zmiju Fadila Hadžića*. U kratkoj bilješci o predstavi objavljenoj u „Književnom životu”, u kojoj se

⁸ B. Kuztelski, *Bałtycki Teatr Dramatyczny*, „Nurt” 1966, br. 12, str. 51.

⁹ Komplimentira mu u recenziji Tadeusz Burzyński, *Rabelais`go przesłanie do potomnych z...XX wieku*, „Kultura”, br. 28, 13.07.1975. Pristup: 7.7.2019: <http://encyklopediateatru.pl/artykuly/156768/rabelaisgo-przeslanie-do-potomnych-z-xx-wieku>

¹⁰ T. Buski, *Rabelais - nasz współczesny*, „Gazeta Robotnicza”, br. 24, 13.06.1975. Pristup: 7.7.2019.: <http://encyklopediateatru.pl/artykuly/156767/rabelais-nasz-wspolczesny>

¹¹ B. Bąk, *Rabelais I, król "beatników"*, „Słowo Polskie”, br. 1296, 8.06.1975. Pristup: 7.7.2019.: <http://encyklopediateatru.pl/artykuly/156771/rabelais-i-krol-beatnikow>

spominje također Kovačićeva *Balkanskog špijuna*, koji je iste godine igran u Novom kazalištu u Łodzi, piše se o tome da sve češće na scenama poljskih kazališta gostuju predstavnici dramskih književnosti naroda Jugoslavije. Čitatelj saznaje da je Fadil Hadžić, istodobno ravnatelj Kazališta Jazavac, jedan od najpopularnijih i najplodnijih hrvatskih pisaca te navodi sud Branka Hećimovića kako Hadžićeva djela nisu samo za to da razvesele publiku već i da je prisile na razmišljanje¹².

U 1980-ima dolaze u Poljsku režirati predstave još tri redatelja: Ante Jelaska, Pero Mioč i Ivan Balog. Primjer je neuspjele suradnje dolazak Ante Jelaska u Poljsko kazalište (Teatr Polski) u Szczecin početkom 1980-ih, sa zadatkom da režira Krležina *Areteja*. Ovoga puta na premijeru je došao Dragan Marković, kulturni ataše jugoslavenskog veleposlanstva u Varšavi i književni kritičar Joza Puljizević iz „Večernjeg lista”. Mlake recenzije zasjenjuju nespornosti u ansamblu koji je pripremao predstavu. U intervjuu redatelj Ante Jelaska spominje probleme s komunikacijom s kazališnim ansamblom unatoč pomoći prevoditeljice, a scenografkinja Barbara Jankowska govorila je da više voli raditi s redateljem koji nema gotovu koncepciju, već da se ta koncepcija rađa u dijalogu¹³. Puno se oštrije izrazio Jan Frycz, koji je izravno govorio o problemima u komunikaciji ansambla s redateljem. Prigovara Jelaski da se vodio načelom točnog ilustriranja svega o čemu govori tekst, koji inače ima, prema recenzentu, dosta kaotičnu fabulu. Primjećuje da se glumci ne osjećaju dobro, da nedostaje suglasje, nema definirane stilistike, svatko glumi nešto drugo. Na kraju recenzije komentira repertoarnu politiku i činjenicu da ona uopće ne prati društvena zbivanja¹⁴. Treba imati na umu da je predstava igrana u doba uspona Solidarnosti 1980. Anna Krajewska u „Czasu” spominje sukob koji je izbio prije premijere, oko članstva u sindikatu, što je bilo objašnjenje čudnog osjećaja da glumci osim uloge glume „još nešto“¹⁵.

Gotovo u isto vrijeme dolaze Pero Mioč i Ivan Balog u dva lutkarska kazališta. Pero Mioč najprije 1981. režira svoju predstavu za djecu *Lipa Mara* u kazalištu u Bielsko-Białoj i, na kraju cijelog razdoblja, 1989. Brešanova *Arheološka iskapanja u selu Dilj* u krakovskom Kazalištu satire Maszkaron. Ivan Balog 1981. režira u Łodziu predstavu Branka Mihaljevića *Zeko, Zrinko i Janje* u lutkarskom kazalištu Teatr Lalek Pinokio. Bez obzira na to što je kod

---

¹² „Życie Literackie” 1986, br. 23, str. 14.

¹³ J. Wilanowska, *Przed premierą „Areteusza” w Teatrze Polskim*, „Głos Szczeciński” 1980, br. 234, str. 3.

¹⁴ J. Frycz, „Areteusz”, czyli powtórka z losu, „Kurier Szczeciński” 1980, br. 238, str. 4–5.

¹⁵ A. Krajewska, *Obok życia, obok sztuki*, „Czas” 1980, br. 52, str. 21

lutkarskih kazališta broj publike obično veći, 103 predstave i 45 596 gledatelja jedan je od najboljih rezultata u cijelome razdoblju¹⁶.

Gostujuća hrvatska kazališta u Poljskoj

Gostujućih hrvatskih kazališta u Poljskoj nema mnogo. Jedan od glavnih razloga onaj je financijske naravi. Dolazak cijelog ansambla skup je i zahtjevan projekt. Od svih dolazaka najznačajnijom se pokazuje suradnja lutkarskih kazališta i gostovanja kazališta lutaka iz Zagreba, Zadra, Osijeka i Rijeke¹⁷. Ti su dolasci slabo praćeni u kazališnoj i općoj periodici. Od svih kazališta vidljiviji su trag ostavila dva kazališta koja su više puta došla, Dramsko kazalište Gavella i satiričko kazalište Jazavac, čije se dolaske pratilo u periodici. No tekstovi su najčešće informativnog karaktera i ne ulaze u pojedinosti izvedaba, često se svode na prepričavanje radnje predstave i najosnovnije informacije te izlaze u lokalnom tisku, rijetke imaju širi domet. Iz tih tekstova možemo iščitati pozitivno mišljenje i pohvale na račun gostujućih kazališta. Najzanimljivije su recenzije koje prate dva dolaska Dramskog kazališta Gavella, 1970. i 1985. Prvi put Gavella dolazi 1970. godine u Varšavu i Olsztyn, te igra dvije predstave: *Kraljevo* Miroslava Krležu u režiji Dina Radojevića i *Patnje gospodina Mockinpotta* Petera Weissa u režiji Božidara Viočića. U tim gostovanjima najčešće se prakticiralo kombiniranje domaćeg i stranog repertoara. August Grodzicki u recenziji *Kunst gostiju iz Zagreba*, objavljenoj u „Životu Varšave”, vrlo pozitivno i stručno u poduljoj recenziji ocijenjuje prve nastupe zagrebačkog kazališta u Poljskoj. Najprije predstavlja Branka Gavellu, pišući da je najveća individua jugoslavenskog kazališta u 20. stoljeću, zatim Dina Radojevića, Gavellina učenika, redatelja i ravnatelja kazališta. Konstatira da je, sudeći na temelju u Poljskoj prikazanih predstava, riječ o „jednome od vodećih jugoslavenskih kazališta, jednome od najistaknutijih redatelja”. *Patnje gospodina Mockinpotta* ocijenjene su kao slab tekst koji spašava izvedba u kojoj „primitivizam predstave ostaje u skladu s kazališnim primitivizmom što daje uspješne rezultate. Glumci drže se marionetskog stila farsične groteske, s pojednostavljenim gestama, s lakrdijaško-cirkusnim gegovima”. Posebno hvali glumce, Peru Kvirgića, Krešimira Zidarića, Zdenku Anušić. Krležino *Kraljevo* nema slabih strana. „Dino Radojević je od ovog modernističkog komada napravio sjajan spektakl u stilu Ghelderodea ili Breughla, ali Breughla koji je živio u Hrvatskoj. [...] Rijetko imamo

---

¹⁶Predstava se nalazi na 6. mjestu s obzirom na broj gledatelja, iza Brešanove *Predstave Hamleta u selu Mrduša Donja*, Držićevog *Dunda Maroja*, Rabadanove *Male vile*, Roksandićeve *Kule babilonske* i Rabadanove *Kad je žena nijema*. Usp. <http://www.croatia.us.edu.pl/pl/kalendaria/kalendarium-kontaktow-teatralnych/> (kazališni kalendar, tabela br. 8). Pristup: 7.7.2019.

¹⁷ Osječko kazalište lutaka gostuje u lutkarskom kazalištu Pinokio u Łodzi (15. i 16.05) s predstavom *Šuma Striborova (Las Stribora)* Ivane Brlić-Mažuranić u režiji slovačkog redatelja Jána Ozábala.

priliku gledati tako besprijekoran, stilski ujednačen kazališni rad”.¹⁸ Roman Szydłowski u „Radničkoj tribini”, autor dviju recenzija, u kojima je podrobno opisana svaka predstava, na kraju prve, o *Kraljevu*, ustvrđuje: „Cjelina je velik estetski doživljaj, pokušaj novog, zanimljivog kazališta punog humora i poezije.”¹⁹ U drugoj, u kojoj kazalište smatra boljim od drame, piše da smo: „vidjeli kazalište sa svojim umjetničkim licem i zanimljivim stilom, koji ima talentirane i zanimljive redatelje, efektnu scenografiju i odlične glumce”.²⁰

Drugi put Gavella dolazi u prosincu 1985. i nastupa u Varšavi i Krakovu izvedeći *Glembajev* Miroslava Krležę, u režiji Petara Većeka. Recenzent „Rzeczpospolite” hvali kazalište koje je došlo na gostovanje zahvaljujući suradnji koju je uspostavilo s Kazalištom različitosti (Teatr Rozmaitości) u Varšavi. Lutomski piše da Veček vodi predstavu u dvjema bojama: crnoj i bijeloj, i da dominira prva. Hvali glumu Krešimira Zidarića koji je tumačio lik Ignacija te posebno Radu Šerbedžiju, koji je tumačio lik Leona. Na kraju se pojavljuje zanimljiva konstatacija koja govori o općoj recepciji jugoslavenskog kazališta u Poljskoj – naime, *Glembajevi* potvrđuju da ovo kazalište karakterizira askeza u korištenju kazališnih sredstava te usredotočenost na prijenos dramske ideje²¹. Barbara Kazimierczyk u svojoj recenziji kritizira strancu težak prvi, statični dio predstave, koju spašava drugi dio, ponajprije zahvaljujući divnoj glumi²².

Na nastupu Hrvatskog narodnog kazališta 1989. s predstavama Tirsę de Moline *Seviljski zavodnik i kameni gost* i Amira Bukvića *Homo novus*, potkraj ovoga razdoblja neizbrisiv trag ostavlja politički kontekst, raspad društveno-političkog sustava. Dolazak hrvatskih umjetnika slabo je popraćen i ostaje u sjeni političkog vrenja.

Problem rada hrvatskih redatelja u inozemstvu vrlo je složen i kompleksno područje istraživanja komparatističke naravi – u smislu kretanja po višekulturnom i višejezičnom prostoru te s obzirom na višediskurzivnost, znakovnu višekodnost kazališnog djela kao njegove ontološke značajke. Zanimljiv je ali i težak za otkrivanje, analizu i interpretaciju, utjecaj izvedenog djela u inozemstvu na kulturu originala te kulturu prijevoda. Redatelji u intervjuima ponekad govore o svom iskustvu rada u stranim kazalištima. Kad govorimo o hrvatskim redateljima, zasigurno su važan segment istraživanja upravo odlasci hrvatskih redatelja i iskustva stečena radom u stranoj sredini. Rekonstrukcija svih tih elemenata s obzirom na kontekst dviju kultura vrlo je zahtjevan zadatak i sastoji se od prikupljanja

---

¹⁸ A. Grodzicki, *Kunszt gości z Zagrzebia*, „Życie Warszawy” 1970, br. 290, str. 6.

¹⁹ R. Szydłowski, *Taniec życia i śmierci*, „Trybuna Ludu” 1970, br. 336, str. 6.

²⁰ R. Szydłowski, *Współczesny moralitet*, „Trybuna Ludu” 1970, br. 337, str. 6.

²¹ J. Lutomski, *Spotkanie teatru z Zagrzebia. Czerń i biel*, „Rzeczpospolita” 1985, br. 290, str. 5.

²² B. Kazimierczyk, *Teatralni goście z Zagrzebia i Issoudun*, „Odrodzenie” 1986, br. 2, str. 10.

raspršenih informacija po kazališnim arhivima te kazališnoj periodici. Vrlo su važna također sjećanja kazalištaraca, usmena ili pisana – ako postoje. Ovaj je rad tek neka vrsta informativnog priloga čija je svrha ponajprije rekonstrukcija jednog aspekta hrvatsko-poljskih kazališnih veza.

Redatelji iz Hrvatske u Poljskoj (1944.–1989.)

Marko Fotez

ĐORĐE LEBOVIĆ, ALEKSANDER OBRENOVIĆ: *Nebeski odred. Himmelkomando / Himmelkommando*. Prijevod Zygmunt Stoberski. Režija Marko Fotez. Premijera: 9.4.1959. Teatr Zagłębia. Sosnowiec.

VELIMIR LUKIĆ: *Dugi život kralja Osvalda / Długie życie króla Oswalda*. Prijevod Zygmunt Stoberski. Režija Marko Fotez. Premijera: 14.12.1963. Teatr Zagłębia. Sosnowiec.

MATKOVIĆ MARIJAN: *Jarmark snów / Vašar snova*. Prijevod Anastazja i Zygmunt Stoberski. Režija Marko Fotez. Premijera 22.5.1965. Teatr Rozmaitości. Wrocław. [8 predstava, 985 predstava u sjedištu; 9 predstava, 1 376 gledatelja u terenu]

Lojze Štandeker

ROKSANDIĆ DUŠKO: *Angelina / Andrea*. Prijevod Zygmunt Stoberski. Režija Lojze Štandeker. Premijera u Koszalinu 23.7.1966. Bałtycki Teatr Dramatyczny im. J. Słowackiego. Koszalin-Słupsk. [1 predstava, 45 gledatelja; sezona 1966/1967; 13 predstava, 3 926 gledatelja u Koszalinu; 10 predstava, 2 233 gledatelja u Słupsku; 20 predstava, 5 136 gledatelja u terenu]

ROKSANDIĆ DUŠKO: *Angelina / Andrea*. Prijevod Z. Stoberski. Režija Lojze Štandeker. Premijera 29.10.1967. Teatr Dolnośląski. Jelenia Góra. [11 predstava, 3 231 gledatelj u sjedištu; 23 predstave, 7 439 gledatelja u terenu]

DRŽIĆ MARIN: *Rzymska kurtyzana / Dundo Maroje*. Prijevod Jan Brzechwa i Zygmunt Stoberski. Režija Lojze Štandeker. Premijera 4.6.1969. Teatr Dolnośląski. Jelenia Góra. [12 predstava, 5 157 gledatelja u sjedištu; 12 predstava, 12 012 gledatelja na terenu; sezona 1969/1970, 5 predstava, 1 794 gledatelja u sjedištu; 15 predstava, 455 gledatelja u terenu]

STROZZI TITO: *Gra i rzeczywistość (Miłość aktorów) / Igra i zbilja*. Prijevod Zygmunt Stoberski. Režija Lojze Štandeker. Premijera 14.4.1970. Teatr Dolnośląski. Jelenia Góra. [12 predstava, 2 237 gledatelja]

Bogdan Jerković

HADŽIĆ FADIL: *Žmija / Zmija*. Prijevod Ewa Grabowska. Režija Bogdan Jerković, Jacek Pazdro. Premijera 15.3.1986. Teatr Polski. Poznań. [12 predstava, 4 802 gledatelja]

RABELAIS FRANCOIS: *Gargantua i Pantagruel*. Prijevod Józef Kelera, Tadeusz Boy-Żeleński. Režyseria Bogdan Jerković. Scenografija Drago Turina. Asistent redatelja: Zygmunt

Bielawski, Srećko Capar. Premijera: 21.5.1975. Teatr Polski. Wrocław. [12 predstava, 5 893 gledatelja]

Pero Mioč

Mioč Pero: *Piękna Maria / Lipa Mara*. Prijevod Zdzislawa i Andrzej Włodarkowie. Režija Pero Mioč. Premijera 14.3.1981. Teatr Lalek Banialuka. Bielsko-Biała. [51 predstava, 13 333 predstava gledatelja; sezona 1982/1983 20 predstava, 5 600 gledatelja; sezona 1983/1984 8 predstava, 1 754 gledatelja; sezona 1984/1985 13 predstava, 2 783 gledatelja]

BREŠAN IVO: *Wykopaliska archeologiczne we wsi Dilj / Archeološka iskanjanja u selu Dilj*. Prijevod A. Pakulanka. Režija Pero Mioč. Premijera 22.3.1989. Teatr Satyry „Maszkaron”. Scena Wieża Ratuszowa. Kraków. [22 predstava, 7 517 gledatelja]

Ante Jelaska

KRLEŽA MIROSLAV: *Areteusz / Aretej ili legenda o svetoj Ancili Rajskoj Ptici*. Režija Ante Jelaska. Premijera 25.10.1980. Teatr Polski. Szczecin. [14 predstava, 4 354 gledatelja].

Ivan Balog

MIHALJEVIĆ BRANKO: *Zeko, Zrinko i Janje*. Režija Ivan Balog. Premijera 26.2.1981. Teatr Lalek Pinokio. Łódź. [103 predstava, 45 596 gledatelja]

Gostujuća hrvatska kazališta u Poljskoj (1944.–1989.)

1962

Zagrebačko kazalište lutaka. *Ali Baba i četrdeset razbojnika (Alibaba i czterdziestu rozbójników)* i *Mojca i njezini prijatelji (Mojca i jej przyjaciele)* Radovana Wolfa. Kazalište lutaka Arlekin. Łódź. 17–26.11.1962. 3 predstave.

1966

Zagrebačko kazalište lutaka. *Zvezdica Zaspanka (Gwiazdeczka Zaspaneczka)* Frana Miličinskog, režija Tomislav Durbešić i *Ribar Palunko i njegova žena (Rybak Palunko i jego żona)* Ivane Brlić-Mažuranić, adaptacija Slavenka Čečuk, režija Kosovka Kužat. Gdańsk, Gdynia (14., 16., 17.05. – 6 predstava), Olsztyn (20.05.), Łódź, kazalište Arlekin (4. i 24.5. – 2 predstave), Kielce (20.5. – 2 predstave²³).

---

²³ U „Almanachu Scene Poljske” za sezonu 1965/1966 čini se da se nalaze pogreške jer prema tim podacima 20. svibnja kazalište gostuje u dva grada, Olsztynu i Kielcu, i daje ukupno 3 predstave. Na temelju tih podataka proizlazi da je kazalište nastupalo 4. i 24. svibnja u Łodziu.

1967

Riječko kazalište lutaka. Fabrio *Kareta rusalki*, režija Berislav Brajković, obrada Ladislav Šošterić i *Muzičke minijature*, predstava za odrasle uz glazbu Liszta, Debussyja i Musorgskoga, režija Berislav Brajković. Lublin. 1.–10.5., 2 predstave.

1970

Dramsko kazalište Gavella. *Kraljevo* Miroslava Krleže, režija Dino Radojević (1.12.) i *Patnje gospodina Mockinpotta (Cierpienia pana Mockinpotta)* Petera Weissa, režija Božidar Violić (2.12.). Dramsko kazalište. Warszawa.

1971

Zadarsko kazalište lutaka. *Alibaba i četrdeset razbojnika (Ali Baba i rozbójnikówi)* V. Maslova, režija Luko Paljetak. Łódź. Teatr Lalek Pinokio. 3. i 4.6., 2 predstave; 5.6., 1 predstava, Dom Kulture. Piotrków.

1973

Zadarsko kazalište lutaka. *Ružno pače (Brzydkie kaczątka)* Andersena, adaptacija Marijan Blaće. Wrocław. 8.9.1973.

1976

Zadarsko kazalište lutaka. *Bajka o caru Saltanu (Baśń o carze Saltanie)*, prema A. Puszkinu, režija Edi Majaron; 7. Međunarodni festival lutkarskih kazališta u Bielsku-Białoju. 11–26.5.1976.; Teatr Lalek Pinokio. Łódź; Teatr Lalki, Maski i Aktora Groteska. Krakov. Katowice, Bielsko-Biała, Pabianice i Tomaszów Mazowiecki.²⁴

1980

Satiričko kazalište Jazavac. *Čovjek na položaju (Człowiek na stanowisku)* Fadila Hadžića; *Krstitke (Chrzyciny)* Mladena Kerstnera. Teatr Kwadrat. Warszawa 5. i 6.10.1980.

1983

---

²⁴Kako navodi „Narodni list”, predstavu je vidjelo 4 398 gledatelja. Usp. Z.A. *Pohvale iz Poljske* „Narodni list”, 12.6.1976. U periodičnoj publikaciji „Almanah Scene Poljske”, koja dokumentira kazališni život u Poljskoj, nažalost, nema podataka o broju publike inozemnih kazališta.

Satiričko kazalište Jazavac. *Zmija (Žmija)* Fadila Hadžića, režija Kosta Spaić. Teatr Dramatyczny. Płock 29.11.1983; Teatr Rozmaitości. Warszawa 30.11.1983.

1985

Dramsko kazalište Gavella. *Glembajevi (Rodzina Glembajów)* Mirosława Krleže, režija Petar Veček. Teatr „Bagatela”. Kraków 11.12.1985. Teatr Rozmaitości. Warszawa 8. i 9.12.1985.

1986

Satiričko kazalište Jazavac. *Gospoda i drugovi (Panowie i obywatele)* Fadila Hadžića, režija Georgij Paro. Teatr Polski, Poznań 10. i 11.5.1986.

Kazalište Daska iz Siska. XI. kazališne reminiscencije u Krakovu. Lublin (?).

1989

Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu. *Seviljski zavodnik i kameni gost (Uwodziciel z Sewilii i kamienny gość)* Tirsa de Moline i *Homo novus* Amira Bukvića. Teatr Studio. Warszawa 8.4.1989.